

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIII/1—2

БЕОГРАД
1977.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIII (нова серија)

Св. 1—2

САДРЖАЈ

Уз Речник српскохрватског књижевног језика (неколико података и неколико речи) (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	3—5
О етимолошком и секундарном Х и о једном глаголском дублету (БРАНИСЛАВ МИЛАНОВИЋ)	6—20
Зависносложене реченице за исказивање ексцесивности (ЉУБОМИР ПОПОВИЋ)	21—29
О изведеницама типа <i>усисивач</i> (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	30—36
Однос граматичких и лексичких средстава за диференцирање значења у српскохрватском и руском језику (РАДМИЛО МАРОЈЕВИЋ)	37—44
Из живота речи	
Порекло термина <i>орџ</i> у векторском рачуну (ТАТОМИР АНЂЕЛИЋ).....	45—46
О значењу речи <i>лила</i> (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	47—49
Употреба и семантичка вриједност глагола <i>умријети</i> и <i>преминути</i> (ДРАГО ЋУПИЋ)	49—52
Латинско <i>fundamentum</i> у једном народном говору (МИЛОСАВ ТЕШИЋ)..	53
Језичка култура	
Оглед о неким недостацима језика дневне штампе (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ)	54—64
Потреба даљег рада на правописним питањима (МУСТАФА АЈАНОВИЋ)	65—69
<i>Ораховчанин</i> и <i>Ораховичанин</i> , <i>ораховачки</i> и <i>ораховички</i> (ЈОРДАН МОЛОВИЋ)	69—71
Напомене о неким нормативним питањима (МИТАР ПЕШИКАН)	71—82
Хроника	
Савјетовање о правописној проблематици у Босни и Херцеговини (АСИМ ПЕЦО — МИТАР ПЕШИКАН)	83—84

очекивали убрзо послје његове појаве, нпр. Пешикан (Наш језик XI, 1961, стр. 133—134), Шамић („Ослобођење“ од 3. 6. 1962. г.), а о овоме да наведемо ријечи неких чланова Правописне комисије:

Б е л и ћ: „Уосталом треба стално имати на уму да сваких десет-петнаест година има нових појединости које треба унети у правописну систему и да су повремена проверавања правописа и потпуно оправдана и у духу самог језика у којем се све стално развија“.

Ј о н к е: „По новосадском договору, правопис се не треба мијењати пречесто, већ након, рецимо, једне деценије, и то само у оним појединостима које су се у пракси показале незгодне“.

Мустафа Ајановић

Прим. уредника. Објављујемо само један део знатно опширнијег текста који нам је понудио наш познати радник на пољу нормативистике и језичке културе, проф. М. Ајановић. Сметња за објављивање пуног текста, поред ограниченог простора, била је и у томе што остали део представља углавном ауторове предлоге како би требало поправити стилизације и погодније формулисати поједина места у тексту Правописа из 1960. године — без задирања у сама правила и одредбе — што аутор чини с циљем да помогне „што потпунијем сагледавању и дотјеривању тако значајног дјела, нашег Правописа“, дакле — као прилог евентуалној припреми поправљеног издања Правописа. Кад до тога није дошло док се још могло рачунати са продужењем рада и мандата Правописне комисије, то свакако није ни данас на видику (поред свега осталог, на путу томе стоји и проблем ауторства и ауторских права); зато не изгледа опортуно да наш часопис посвећује простор питањима могућне стилизације текста новог издања Правописа из 1960. године.

С друге стране, „Наш језик“ мора давати места дискусији о отвореним питањима наше језичке норме, макар поједини ставови које заступају аутори прилог били спорни, па у складу с тим објављујемо и скраћени текст чланка проф. Ајановића.

ОРАХОВЧАНИН И ОРАХОВИЧАНИН, ОРАХОВАЧКИ И ОРАХОВИЧКИ

У „Језику“ бр. 3/22, 90—91, објављен је и напис Славка Олрома „Ораховчанин, а не Ораховичанин“. Тамо пише да место: *Ораховица* — *Ораховичанин* и *орახовички* треба: *Ораховица* — *Ораховчанин* и *орახовачки* (према примеру из Правописног речника: *Мишровица* — *Мишровчанин*, *Мишровчанка*, *мишровачки*).

Мислим да неће бити тако, а ево због чега и ради чега. Све у језику, говореном и писаноме, мора бити разумљива, јасна обавест, а

не дезинформација. И да није у нас земљописног имена *Ораховац*, код Призрена¹, етник и ктетик од: *Ораховица* не би требало да гласе: *Ораховчанин* и *ораховачки*, јер они припадају другоме, већ поменутом, земљописном имену (топониму) *Ораховац*, а од: *Ораховица* ће, природно, бити: *Ораховичанин* и *ораховички* (како је и у последњем издању Боранићева Правописа, а и у заједничком Правопису Матице српске и Матице хрватске).

Једно је, дакле: *Ораховац* — *Ораховчанин* и *ораховачки*, а друго: *Ораховица* — *Ораховичанин* и *ораховички*. Зашто бисмо, без икакве потребе, већ само на очиту штету, бркали ова два, довољно различна податка и стварали забуну?

Није то једини случај, има их још.

Становници *Брезе* су *Брежани*, *Брезове* *Брезовљани*, *Брезовца* *Брезовчани*, а *Брезовице* *Брезовичани* (ктетици: *брежански*, *брезовски*, *брезовачки* и *брезовички*)².

Затим:

Баково — *Баковљанин* (и *Баковчанин*), *ђаковски* (и *ђаковачки*), а *Баковица* — *Баковичанин*, *ђаковички*³,

Краљево — *Краљевљанин*, *краљевски*, *Краљевац* и *Краљеви* — *Краљевчанин*, *краљевачки*, а *Краљевица* — *Краљевичанин*, *краљевички*⁴,

Крушево — *Крушевљанин*⁵, *крушевски*, *Крушевац* — *Крушевчанин*, *крушевачки*, а *Крушевица* — *Крушевичанин*, *крушевички*,

Лийово — *Лийовљанин*, *лијовски*, *Лийовац* — *Лийовчанин*, *лијовачки*, а *Лийовица* — *Лийовичанин*, *лијовички*⁶,

Мишровац — *Мишровчанин*, *мишровачки*, а *Мишровица* (*Косовска*, *Сремска*) — *Мишровичанин*, *мишровички*,

¹ Онда, у Херцеговини: *Ораховачко поље* (где су *Горњи* и *Доњи Ораховац*), источно од Требиња.

² У говореном језику, најчешћи су облици: *Брезовчанин* и *брезовачки* за сва четири ова земљописна имена (мада одговарају само једноме: *Брезовац*).

³ Прав. речник: *Баково* — *Баковац*, *Баковчанин*, *Баковчанка*, *ђаковачки*, па: *Баковица* — *Баковичанин*, *Баковичанка*, али: *ђаковички* и *ђаковачки* (275/б) м сто само: *ђаковички*.

⁴ У Прав. речнику (388/а): *Краљевчанин* (ж. *Краљевчанка*) — човек из *Краљевца*, из *Краљеваца* и из *Краљевице*, а *краљевачки* према: *Краљевац* и *Краљеви*.

Међутим, *Краљевчанин* и *краљевачки* се у говореном језику односе и на *Краљево*, а становници *Краљевице* не могу бити *Краљевчани* и *Краљевчанке*, већ: *Краљевичани* и *Краљевичанке* те су и грађани *Шибеника* *Шибеничани* и *Шибеничанке*, а не: *Шибенчани* и *Шибенчанке* (ово у Прав. речнику: *Шибенчанка* и *Шибенка*, 824/б), док је ктетик: *шибенички* (у Прав. речнику пише да је боље: *шибенски*).

⁵ Тако се зову и становници *Крушевца*, у Србији, место правилног: *Крушевчани*.

⁶ Код Београда је *Лийовичка* (не: *Лийовачка*) шума, а има у нас још топонима од ове основе: *Лийа*, *Лийе*, *Лийице*, *Лийар*, *Лийик*, *Лийница*, *Лийовљани*, *Лийолис* (*Лийљан*, на Косову, потиче од старе *Улијјане*).

Срб — *Србљанин*, *српски*⁷, *Србац* — *Српчанин*, *србачки*, а *Србица* — *Србичанин*, *србички*.

Може бити и заједничких етника⁸, и ктетика⁹, или и једних и других¹⁰.

Неки етници, необични по творби, већ су се одомаћили¹¹, а има таквих и ктетика¹², што не настају само од топонима, него и од етника¹³.

Али, ваља разликовати облике: *вршачки* (од: *Вршац*) и *вршички* (од: *Вршич*), *грабовачки* (од: *Грабовац*) и *грабовички* (од: *Грабовица*), *јагарски* (од: *Јагар*) и *јагрански* (од: *Јагран*)¹⁴, па: *брезовачки* и *брезовички*, *ђаковачки* и *ђаковички*, *краљевачки* и *краљевички*, *крушевачки* и *крушевички*, *лишовачки* и *лишовички*, *мишровачки* и *мишровички*, *ораховачки* и *орачовички*, *србачки* и *србички*, јер то нису и не могу бити синонимима.

Према томе, у Правописном речнику исправни су облици: *Ораховац* — *Ораховчанин*, *орачовачки* и *Ораховица* — *Ораховичанин*, *орачовички*, али: *Мишровчанин*, *Мишровчанка* и *мишровачки* могу се односити само на *Мишровац*, а не и на *Мишровицу* (од које етник и ктетик гласе: *Мишровичанин*, *Мишровичанка*, *мишровички*).

Ј. Моловић

НАПОМЕНЕ О НЕКИМ НОРМАТИВНИМ ПИТАЊИМА

Сукоб језичке лојике и њимене новој сисџема мера

Аутори великог „Речника српскохрватског књижевног и народног језика“ (Речника САНУ) били су не мало изненађени кад су им, у дискусији о Речнику, стручњаци за природно-математичке науке рекли да није исправно што је *килограм* дефинисан као „јединица мере за тежину“; та мерила не издржава ни дефиниција речи *грам* (такође у РСАНУ) „јединица мере за тежину (у физици и за масу)“.

⁷ Могло би и *срб* + *ски*, тј. без једначења, да се разликује од: *Срб(ин)* — *српски* (још: *Раб* — *раб* + *ски*, *Уб* — *уб* + *ски*).

⁸ *Гружанин* (од: *Груж*) и *Гружанин* (од: *Гружа*), с разликом у нагласку, али и без тога: *Новљанин* (од: *Нови* и *Новска*).

⁹ Нпр. *јабланички* (од: *Јабланик* и *Јабланица*).

¹⁰ *Дрежничанин* и *дрежнички* (од: *Дрежник* и *Дрежница*).

¹¹ Реџимо: *Дрварчанин* (м. *Дрварин*), *Дубровчанин* (м. *Дубровничанин*), *Зајрејчанин* (м. *Зајребљанин*), *Љубљанчанин* (м. *Љубљанганин*).

¹² Нпр. *дубровачки* (м. *дубровнички*), *зајребачки* (м. *зајреб* + *ски*, *зајрејски*).

¹³ *Војвођански* (м. *војводински*), *панчевачки* (м. *панчевски*), *херцеговачки* (м. *херцеговински*); упор. и: *срем* + *ски* и *сремачки* (од: *Сремац*), а *мачвански* је и од: *Мачва* и од: *Мачванин*.

¹⁴ Ово је у Прав. речнику (354/а) и за *Јагар* и за *Јагран*, с разликом само у нагласку, али је обличка разлика важнија и потребнија.